

УДК 811.111'42:821.111-312.9.09Пратчетт+Гейман
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-7-10>

Дар'я ГРЕЦЬКА,
orcid.org/0000-0002-7622-1382
аспірантка кафедри теорії та практики перекладу
Запорізького національного університету
(Запоріжжя, Україна) dariyagretska@gmail.com

БІНАРНІ ОПОЗИЦІЇ ІМЕН ВЛАСНИХ В РОМАНІ Т. ПРАТЧЕТТА ТА Н. ГЕЙМАНА «ДОБРИ ПЕРЕДВІСНИКИ»

Фентезі є одним із найпопулярніших жанрів художньої літератури на тепер, що спонукає до розширення досліджень у цій галузі. Саме тому матеріалом для статті послужила книга знакових у цій області авторів «Добрі передвісники». У статті викладається використання бінарних опозицій в іменах власних головних героїв. Ім'я власне як найважливіший ідентифікатор в образі персонажа відіграє ключову роль у сприйнятті читачем того чи іншого героя. Це особливо притаманне саме для жанру фентезі, де ім'я є невіддільною частиною системи образів, своєрідної мережі, яку утворює автор і на яку орієнтується читач у своєму розумінні тексту. Приклади бінарних опозицій спостерігались як в іменах парних персонажів, ролі яких у творі були пов'язані, так і в іменах окремих персонажів як частина однієї номінативної одиниці. Цей феномен перегукується з літературними дослідженнями творчості Т. Пратчетта й Н. Геймана, у творах яких було й раніше помічено використання бінарних опозицій. Утім, бінарні опозиції у творах Н. Геймана скоріше були способом протиставлення персонажів, в той час, як Т. Пратчетт, будучи представником течії постмодернізму, зсуває «мовний фокус» на окрему особистість персонажа, відмовляючись від дуалізму в персонажах, і переходить на дуалізм особистості. Таким чином, ми спостерігаємо переплетення тенденції до використання бінарності імен власних як для контрасту в протилежних персонажах та окремих образах, так і для доповнення образів персонажів і для реалізації комічного ефекту, який разом з алюзивним іменем власним створює неповторний і нерозривний складний номінативний комплекс, який вписується в загальну картину тексту й у систему інших стилістичних використаних засобів.

Ключові слова: антономазія, Т. Пратчетт, Н. Гейман, бінарні опозиції, ім'я власне, алюзивне ім'я власне.

Daria HRETSKA,
orcid.org/0000-0002-7622-1382
Postgraduate Student at the Department of Theory and Practice of Translation
Zaporizhzhia National University
(Zaporizhzhia, Ukraine) dariyagretska@gmail.com

BINARY OPPOSITIONS OF PROPER NAMES IN THE NOVEL *GOOD OMENS* BY T. PRATCHETT AND N. GAIMAN

*Fantasy is one of the most popular genres of fiction literature today. Thus, it encourages the expansion of research in this area. That is the reason to take the novel *Good Omens*, written by iconic authors in this field, as a material for this article. The article covers the usage of binary oppositions in the proper names of the novel's main characters. The name itself, as the most important identifier in the image of the character, plays a key role in the reader's perception of a character. This is especially true for the fantasy genre, where the name is an integral part of the system of images formed by the author, which comes to the spotlight of the reader when it comes to the perception of the text. Examples of binary oppositions are observed both in the names of pairs of characters, whose roles in the plot were united, and in the names of individual characters as part of one nominative unit. This phenomenon echoes the literature studies of the novels by T. Pratchett and N. Gaiman, in whose works the use of binary oppositions has been already noticed by other researchers. However, binary oppositions in N. Gaiman's works were rather a way of opposing different characters, while T. Pratchett, as a representative of postmodernism shifts the "language focus" into the personality of the character, putting off dualism of characters and moving it instead to the personality dualism. Thus, we observe an intertwining tendency to use binary proper names both to contrast opposite characters and to deepen the general image of individual characters to create a comic effect. Together with the allusive proper name, it builds a unique and inseparable nominative complex, which fits into the overall image of the text, and the systems of other stylistic devices used here.*

Key words: *antonomasia, T. Pratchett, N. Gaiman, binary oppositions, proper name, allusive proper name.*

Постановка проблеми. Статтю присвячено художнього тексту. Бінарні опозиції розглядаються як засіб створення образів у фентезі доби постмодернізму, а також як засіб формування проблеми інтерпретації антономазії як стилістичного засобу та її впливу на сприйняття цілісного

комічного ефекту. Реалізація бінарних опозицій в іменах власних персонажів досліджується в порівняльному аспекті як частина ідіостилю Т. Пратчетта й Н. Геймана. Це дозволяє ґрунтовно вивчити використання ідентичних стилістичних засобів різними авторами, що працюють як окремо, так і в співавторстві в одному жанрі.

Аналіз досліджень. «Фентезі – досить новий жанр сучасної літератури, який своїми джерелами сягає казок, міфів і легенд різних народів, це література уяви, яка дозволяє досліджувати основні загадки життя, не обмежуючи себе в часі й просторі» (Величенко, 2020: 40). Натепер фентезі є одним із найпопулярніших жанрів, що зумовлює стійкий дослідницький інтерес до характерних особливостей творів цього жанру. Часто автори «кодуєть» інформацію в іменах та okazіоналізмах, а «належне сприйняття таких фентезійних новоутворень потребує додаткових соціокультурних відомостей і коментарів» (Глюдзик, 2019: 32). Це робота для допитливого читача, перекладача, лінгвіста.

Темі імен власних у жанрі фентезі присвячено роботи дослідників, які розглядали популярні франшизи, як-от «Гра престолів», «Гаррі Поттер» та «Артемід Фаул». Часто проблема ускладнюється тим, що імена персонажів є не просто новоутвореннями, а okazіоналізмами на позначення нереальних речей, що мають глибокий зміст. «Найбільшу групу okazіоналізмів, які створюються письменниками жанру фентезі, складають власні назви, оскільки для цього жанру характерною особливістю є створення ірреальних світів, народів, імен, які дуже часто зображають ту чи іншу якість персонажа» (Денісова, 2013: 33). «Okazіональні антропоніми розкривають сутність, характеризують персонажів тексту, також опосередковано вказують на риси зовнішності або індивідуальності того чи іншого персонажа, можуть викривати певні вади чи слугувати засобом створення комічного ефекту» (Шапошник, 2018: 251). «<...> необхідно враховувати системне співвідношення різних онімів циклу твору, що виявляє себе як експліцитна чи імпліцитна опозиція: імена персонажів – представників звичайного не магічного світу входять до реального іменника англійської мови, а імена персонажів – представників незвичайного магічного – нові авторські okazіональні чи алюзивні оніми» (Бережна, 2008: 8).

Таким чином, сприйняття читачем художнього тексту фентезійного жанру «має переважно інтерпретативний характер, причому множинність інтерпретацій одного тексту зумовлена іноді різними емоційним ставленням до описуваної ситуації перекладача й автора» (Величенко, 2020: 52), а

варіант цієї інтерпретації «залежить як від жанру й цільової аудиторії, так і від функції кожного окремого антропоніма в тексті» (Шапошник, 2018: 215), водночас має «<...> насамперед відповідати міфопоетичним очікуванням цільової аудиторії» (Шапошник, 2013: 292).

Безумовно, для того, аби з розумінням підходити до проблеми, треба мати певний методологічний підхід для досліджень таких одиниць. Микола Торчинський у своїй праці «Онімна система й критерії її аналізу» (Торчинський, 2014: 285) пропонує такий підхід до структурування онімного простору. Він рекомендує класифікувати його за такими пунктами:

- 1) характер іменованих об'єктів;
- 2) особливості творення власних назв (не лише власне спосіб творення пропріативів, а також семантика твірних основ, мотиваційні відношення між денотатом та онімом, продуктивність словотвірного типу, етимологія, походження, час і шлях виникнення та структура онімних одиниць);
- 3) функціонування пропріативів (ураховуються стилістичні особливості власних назв, сфера й форма їхнього вживання, а також кодифікаційні ознаки, зокрема правопис і відмінювання).

Матеріалом дослідження слугує роман у жанрі фентезі «Добрі передвісники» двох яскравих авторів, чії роботи постійно перевидуються та екранізуються. Результат співпраці двох таких значущих особистостей у сфері літератури не міг не викликати закономірного інтересу. Книга «Добрі передвісники» авторства Т. Пратчетта й Н. Геймана мала величезний успіх, адже по всьому світу було реалізовано понад п'яти мільйонів копій; вона була номінована на *The World Fantasy Award* та *Locus Award* і знаходиться на 68 місці в списку *BBC The Big Read*.

Слід відзначити, що творчість Т. Пратчетта є яскравим прикладом фентезі доби постмодернізму. За Є. О. Канчурою, фентезі цього періоду має ряд особливостей, серед яких «нівельовання бінарних опозицій» (Канчура, 2011: 145). Так ми бачимо, що автор рівною мірою висміює і добро, й зло, іронічно ставлячись до обох сторін, що є невіддільною частиною його авторського стилю. «Творчість Террі Претчетта – яскравий приклад проникнення теоретичних засад постмодернізму до метажанру фентезі. Спираючись на амбівалентність міфічних образів і на принцип деконструкції та релятивізації бінарних опозицій, Террі Претчетт у своїй творчості послідовно руйнує сталі дихотомії. Світобудова Диску не містить локалізації Добра й Зла, адже у світі Претчетта не існує їх персоніфікації. Письменник показав, що добро

й зло є складниками кожної особистості, а вона повинна зробити свідомий вибір між ними» (Канчура, 2012: 146). «Відсутність протиставлення Добра й Зла в Дискосвіті є одним із головних принципів письменника й промовистою рисою фентезі кінця XX – початку XXI ст.» (Канчура, 2012: 146). Такий перехід був зумовлений рядом передумов, як історичних, так і соціополітичних, і був логічним продовженням розвитку літературного простору, переходом до наступного ступеня.

Розглянемо детальніше й творчість Ніла Геймана. Автор багато експериментує з жанрами й пише не тільки в жанрі фентезі, а й в жанрі графічного роману, в тому числі для дитячої аудиторії, створює оповідання та поезії. Він багато працював над перезапуском деяких коміксів для відомих видавництв, беручи окремих персонажів і повністю переосмислюючи їх.

Його твори також становлять неабияку цікавість для досліджень, наприклад, стаття О. В. Ткачик і С. О. Орленко (Ткачик та ін., 2019), а також дослідження Е. А. Кравченко й Р. В. Павлютенкової (Кравченко та ін., 2019: 32) присвячені ролі сітки значень і домінантним опозиціям, які ми можемо спостерігати в романі *American Gods*. «Виявлено домінантні опозиції, що впливають на семантику окремих поетонімів та онімних угруповань: добро – зло, старий – новий, реальність – ірреальність, свій – чужий, смерть – безсмертя, дійсність – сон, ім'я – безіменність, багатоіпостасність – безликість, Бог – (герой) – людина, пам'ять – забуття, віра – безвір'я, життя – театр та інше». «Домінантне для фентезі протиставлення добро – зло й опозиція світлий – темний, що корелює, реалізуються в онімних парах, за допомогою яких позначені дійові особи або ті, що згадуються: Czernobog / Чернобог – Bielebog / Білобог, Frank Lloyd Wright / Френк Ллойд Райт – Frank Lloyd Wrong / Френк Ллойд Ронг» (Кравченко та ін., 2019: 33). За висновками О. В. Ткачик і С. О. Орленко, функціонування онімної лексики в романі має певні особливості: «Ономастична лексика функціонує не лише як засіб номінації та співвіднесення знаку з відповідним референтом, але й містить алюзії до знань, що пов'язані з іншими контекстами. Наявність у читача відповідної бази сприйняття такої лексики запускає процес семантичної декомпресії, вимагає розшифровки. Таким чином, власні імена є тригерами, які на свідомому та/або підсвідомому рівні впливають на світосприйняття людини, вони є своєрідними носіями скомпресованої інформації, багаторівневими засобами відбиття та формування ККС» (Ткачик та ін., 2019: 219).

Таким чином, ми бачимо, як у творчості Н. Геймана реалізуються також бінарні опозиції, хоча вони в основному зумовлені специфікою та сюжетом роману та є скоріше інструментом, ніж особливістю жанру. «З'ясовано, що опозиція старий – новий пов'язана насамперед із найменуванням давніх і сучасних богів. Міфопоетоніми повністю чи частково відтворюють форму протонімів; нові боги залишаються безіменними або мають імена з прозорою внутрішньою формою» (Кравченко та ін., 2019: 32). Цікаво відзначити, що коли йдеться про міфологічні системи, бачимо, як теми творчості перекликаються, на що звернула увагу дослідниця Є. О. Канчура: «Окрема роль у вторинних міфологічних системах відводиться персоніфікації смерті. Такою постаттю може виступати вища істота, наближена до фантазійного пантеону, тобто аналог володаря потойбічного світу з реальних міфологій (наприклад, Мандос Дж. Р. Р. Толкіна), або символічна фігура, наділена рисами незалежної індивідуальності (див., наприклад, оповідання Р. Бредбері «Смерть та дівчина» чи графічний роман Н. Геймана «Піщана людина»). Террі Пратчетт створює образ персоніфікованої Смерті в романах циклу про Дискосвіт» (Канчура, 2011: 155). «<...> домінантні засоби й прийоми поезики Н. Геймана: поліморфізм персонажів, які існують у паралельних світах; міфологічні джерела мотивів, сюжетних ліній, імен-образів; протиставлення старих – нових богів; амбівалентність хронотопу й інше» (Кравченко та ін., 2019: 35). Таким чином, ми розуміємо, що бінарні опозиції часто зумовлені не лише жанром, а й сюжетом і сіткою значень окремо взятого роману, чи в принципі притаманні стилістиці певного автора.

Іншою відмінною особливістю творчості Террі Пратчетта є широке використання алюзії. «Террі Пратчетт заповнив «Плаский світ» героями міфів, творів світової літератури, а також намагався підібрати такі цитати й асоціації, які будуть знайомі якщо не всім, то більшості читачів <...> Текстові реалізації цих асоціацій можна розділити на три групи. По-перше, це власні імена. По-друге, Т. Пратчетт використовує точні або трансформовані цитати. По-третє, і це найчастіше вживаний Пратчеттом прийом, – алюзії. Автор використовує цитати з «Божеественної комедії», «Іліади», «Віднесених вітром», «Знедолених», «Дивовижного чарівника країни Оз», «Кримінального читива», «Брудного Гаррі», образи з німого кіно, «Уотергейтської справи», оперної музики, творчості Елвіса Преслі й Бадді Холлі» (Курята та ін., 2014: 103).

Цікавим для дослідження є також і структурний і компонентний аналіз творів. Подібні аналізи теж проводились. Наприклад, у дослідженні М. Ф. Третякової бачимо такі висновки: «Серед проаналізованих назв виділяються антропоніми, топоніми, теоніми (сюди ми віднесли не тільки імена богів, а й імена міфічних істот), зооніми, назви компаній та організацій, назви напоїв, страв і зілля, назви свят» (Третякова, 2015: 152).

Аналіз способу творення таких одиниць теж є об'єктом зацікавленості дослідників. Наприклад, «у морфологічному способі творення власних назв у циклі книг «Пісня льоду й полум'я» Дж. Р. Р. Мартіна переважає афіксальний спосіб творення та словоскладання <...> Словоскладання відбувається за такими основними моделями: іменник + іменник, іменник + дієслово, дієслово + іменник, прикметник + іменник <...> Що стосується семантичного способу творення власних назв, то він відбувається з використанням конверсії, до того ж семантика більшості таких онімів метафорична» (Мазур та ін., 2018: 180).

Мета статті: розглянути й проаналізувати особливості використання бінарних опозицій в антономазіях у творі Т. Пратчетта й Н. Геймана «Добрі Передвісники».

Виклад основного матеріалу. Розглянемо приклади реалізації бінарних опозицій і деякі стилістичні особливості імен власних у творі. Слід відзначити, що імена головних і другорядних героїв перелічуються на початку твору з детальним поясненням у дужках щодо ролі, яку той чи інший персонаж виконує, як це зазвичай роблять у п'єсах. Вважаємо це окремим стилістичним прийомом авторів для створення комічного ефекту й посилання до рядка класичних широковідомих творів і цитат. Наприклад, Шекспірівське «Весь світ – театр, а люди в ньому актори». І не тільки люди в досліджуваному романі.

Розглянемо перший приклад – ім'я *Anathema Device* (*Practical Occultist and Professional Descendant*). Це молода жінка, яку «можна було назвати цілком привабливою», вона є нащадком останньої спаленої відьми. Ця відьма написала книгу передбачень, в якій вказала своїм нащадкам «найточніші й не двозначні» передбачення. Саме вони допомогли цій сім'ї пережити незгоди й збагатитись, і всі свої життя вони присвячували розшифруванню передбачень, паралельно продовжуючи шлях відьми й вивчаючи окультні науки. Анатема дуже цілеспрямована молода особа, однак часто занадто сильно покладається на пророцтва Агнеси, а втрапивши книгу, часто звертається до карток із неї, щоб отримати повчання на всі

випадки життя. Утім, водночас вона майстерно передбачає багато важливих подій.

У такому випадку бачимо протиставлення слів, що належать до двох абсолютно різних прошарків лексики. *Anathema* – церковний термін, який означає церковне прокляття, що накладає церква на тих, хто особливо провинився в її очах. Що ж до мовної одиниці *Device*, це узагальнене позначення електронних пристроїв. Таким чином, ми бачимо, що це слова протилежних категорій: перше – історизм, а друге – відносний неологізм. Також тут простежується відсилання до багатолітньої боротьби церкви як противниці будь-якого технічного й наукового прогресу, і тим цікавіше спостерігати ці елементи як частину одного імені. Досить символічно, якщо брати до уваги, що це ім'я має нащадок відьми, яку століття тому спалили на вогнищі. Бачимо, що за допомогою цієї опозиції автор втілює в одному персонажі все, що так чи інакше ненавиділа церква: відьом, сучасні технології та окультизм.

Слід зазначити, що нащадок *Thou-Shalt-Not-Commit-Adultery Pulsifer* (*A Witchfinder*) – *Newton Pulsifer* та *Anathema Device* мали романтичні відносини й згідно з книгою пророцтв Агнеси були призначені один одному. Ми вбачаємо певне протиставлення в цьому, оскільки Ньютон є нащадком відьмолова, ім'я якого звучить як *Thou-Shalt-Not-Commit-Adultery Pulsifer*, і саме він спалив на вогнищі *Agnes Nutter*, прапрабабусю Анатемі. Таким чином, закляті вороги поєднались в одному союзі. Ще одне, не очевидне протиставлення прослідковується в тому, що персонаж *Newton Pulsifer* мав рідкісний талент спричинити злам будь-якої техніки, з якою мав справу. Це створює яскравий контраст з образом *Anathema Device*, вони ніби доповнюють одне одного. Комічним, на нашу думку, є також те, що саме нащадок відьмолова з незвично довгим прізвиськом вчинив (за думкою церкви) перелюбство, провівши ніч з Анафемою, що, безперечно, є гріхом, проти якого так боровся його предок. Вважаємо це також непрямою опозицією.

Agnes Nutter, ім'я прапрапрабабусі Анатемі, останньої справжньої відьми й пророчиці, яка написала єдині правдиві передбачення щодо кінця світу, теж має цікаву історію. Цей персонаж передбачив свою власну смерть. Вона дбайливо підготувалась до неї та зустріла конвой з армії відьмовців словами «Ви запізнались! Я уже кілька хвилин як маю горіти на вогнищі!». Вона добровільно зійшла на вогнище, яке стало останнім не тільки для неї, а й для всіх, хто спостерігав за цим. Можна провести паралель з історією муче-

ниці Агнеси, яку намагались спалити на вогнищі, але нічого не вийшло – дрова не горіли або вогонь не торкався її. Обоє героїнь мали спалити на вогнищі, тільки одна з них – католицька свята мучениця, інша – відьма, яку спалили в ім'я церкви.

На основі навіть порівняно невеликої кількості персонажів, один з яких виступає скоріше як фоновий, для створення історії, ніж реально діяльний, можна простежити кілька бінарних опозицій, як прямих, так і не прямих. У такому випадку ми бачимо, що вони використані в основному в комічних цілях, що переключається з жанром твору й будується на протиставленні церкви, сучасних технологій і людської природи.

Наступне протиставлення, на яке ми хотіли б звернути увагу, полягає в перерахуванні імен янголів диявольського сонму: *Satan (A Fallen Angel; the Adversary)*; *Beelzebub (A Likewise Fallen Angel and Prince of Hell)*; *Hastur (A Fallen Angel and Duke of Hell)*. Тут ми бачимо «керівну верхівку» пекла. Перші два імені є запозиченими з Біблії іменами, (за Священним Писанням, це – демонічні сутності, найсильніші й найдревніші, мета яких – творити зло), а третє – з творчості інших письменників-сучасників, наприклад Лавкрафта, і є наразі досить впізнаваним онімом, який переходить до творів інших письменників, що пишуть в цьому жанрі. Видозмінюючись, образ цього демона набував різних облич, проте завжди був втіленням чогось страшного й загадкового, неосяжного. Ім'я ж *Crowley (An Angel who did not so much Fall as Saunter Vaguely Downwards)* є іменем одного з головних персонажів, який, не дивлячись на причетність до «темних сил», є протагоністом твору разом з янголом Азірафаелем. І хоча як демон він і має за обов'язок чинити зло, він ніколи не чинив нічого по-справжньому злого, й врешті-решт саме цей персонаж допомагає запобігти Апокаліпсису. Опозицію ми вбачаємо у варіантах *Fallen Angel* та *An Angel who did not so much Fall as Saunter Vaguely Downwards*. В іншому контексті, можливо, одиниці не сприймаються як опозиції, але в контексті твору автор явно протиставляє їх, підкреслюючи різницю між іншими Янголами, які «змінюють сторону» навмисно й мали за мету творити зло, й Кроулі, який скоріше піддався обставинам і жодного по-справжньому злого вчинку не зробив. Також протиставлення спостерігається в типі опису. Якщо інші демони описуються як *Fallen Angel*, то ім'я Кроулі використовується із заперечною формою від дієслова *Fall* – «падати», – й це неможливо не помітити.

Продовжуємо спостерігати бінарні опозиції за християнськими мотивами й далі. Ще кілька

можна помітити в імені *Sister Mary Loquacious (A Satanic Nun of the Chattering Order of St. Beryl)* «Сестра Марія Базікало (Черниця-сатаністка Ордену пустодзвонів святої Берили)». Це ім'я належить монашці ордену, який лише удавав, що служить церкві, а насправді поклонявся Сатані. Звісно, він був заснований поплічниками Сатани із цілком конкретною метою. Саме вона брала безпосередню участь в одному з ключових моментів книги – підміні звичайної дитини на Антихриста. До того ж робила це свідомо, реалізуючи мету існування свого Ордену. Коли ж підміна відбулась, Орден був знищений. Як бачимо, це відбивається і в імені власному. По-перше, нашу увагу привертає *A Satanic Nun* як протиставлення уявлення про монашок як людей святих, поставлених в один ряд з іменем Сатани, по-друге, – це *Chattering Order of St. Beryl*. Зазвичай християнські ордени, за уставом яких жили в католицьких монастирях, цінували обітницю мовчання як символ християнських чеснот. Тут же ми бачимо навпаки «Орден пустодзвонів», тобто тих, хто багато розмовляє.

Не менш цікавою паралеллю є і сам Антихрист – *ADAM (An Antichrist)*, що, на наш погляд, граничить із філософським баченням проблеми добра й зла. Як відомо, за християнським епосом Адам був першою людиною, створеною богом Саваофом. І саме так автори називають сина Антихриста. Можливо, автори таким чином хочуть показати, що людина і є причиною всього зла, й рішенням до нього одночасно, тому вважаємо цей випадок також протиставленням. Воно реалізоване фактично в одному слові за допомогою контексту. Адам – як син антихриста за сюжетом та Адам – перша людина, створена Богом, син людський, такий же, як і звичайні люди, з такими ж бажаннями й вподобаннями. Авторі змальовують перед нами звичайного хлопчика-шибеника, який краде яблука з саду (можливо, натяк на біблійську історію, коли Сатана спокусив Єву забороненим плодом, який за легендою і був яблуком). Таку ж саму паралель можна прослідкувати й у сюжеті твору. Адже ключову роль в книзі зіграло не те, що Адам був сином сатани, мав владу й надприродні сили, а також ціле військо Пекла у своїй покорі. Головним виявилось те, що він насамперед був Людиною. Він не хотів влади, не хотів отримати землю у своє розпорядження, а хотів мати друзів, гратись із ними й мати звичайне, людське життя. Саме це й зіграло ключову роль, коли він йде проти сил Пекла, Неба й Божого задуму, аби зберегти те, що було важливим для нього як для людини.

Наступний, вже менш філософський контраст, можна спостерігати в імені *Pepper (A Girl) Pippin Galadriel Moonchild*. У цьому імені багато акцентів, які перегукуються та переплітаються між собою. Розглянемо їх окремо. *Pippin* – це відомий персонаж із трилогії «Володар пернів» Р. Р. Толкіна. За расою він був гобітом, створінням, схожим на гнома, низьким, нічим не примітним ззовні, з волохатими ногами, наймолодшим із братства кільця. В той час, як *Galadriel* – це один із ключових образів твору. Вона, на протигагу гобіту, безсмертна ельфійка, наймогутніша й наймудріша з ельфійських володарів, що лишились на той момент у Середзем'ї, найвеличніша й найпрекрасніша за всю історію після Лютієн Тінувіель. Тим дивніше це поєднання в одному імені. Приземлений гобіт і висока ельфійка. Досить контрастне порівняння, яке, на нашу думку, зумовлене самим характером персонажа. *Moonchild* є також, на наш погляд, посиленням на всесвіт Р. Р. Толкіна, адже саме так називали дітей Середзем'я, які народились у ніч повного місяця та мали особливі сили до управління стихіями.

Наступне ім'я – Пеппер, яке дослівно можна перекласти як «перець, енергія, витривалість». Пеппер – єдина дівчинка з компанії Адама-Антихриста. Інші два його друга – хлопці. Утім, Пеппер мала дуже вольовий характер і справді «додавала перчинки» їх компанії. Під час фінальної битви головних героїв проти армії супротивників, серед яких були й Вершники Апокаліпсису, саме вона мала за прямого суперника Війну, й саме вона змогла перемогти її. Дівчинка, а не котрийсь із хлопців. Тут ми теж бачимо протиставлення Вершників Апокаліпсису компанії Адама й трьох його кращих друзів. Війна була єдиною вершницею серед вершників Апокаліпсису чоловічої статі. Здавалось би, звичайна, нічим не примітна дівчинка не змогла б перемогти втілення Війни, яка сама собою не є жіночою справою за загальноприйнятим традиційним баченням. Тут спостерігаємо поширену у фентезі сюжетну лінію, коли непримітний, на перший погляд, персонаж виявляється саме тим, хто має досить сили для перемоги, коли набагато сильніші фігури програють. Так було в трилогії Дж. Р.Р. Толкієна, так є і тут, коли Янголи, Демони й всі небесні й пекельні сили були безсилі щось змінити, а саме діти виявились досить сильними, аби змінити долю цього світу. Символічно й те, що ми бачимо, як поле бою переноситься в душу людини, яка сама є втіленням і добра, й зла одночасно.

Інший приклад – *Satanical hellhound and cat-worrier*. Це ім'я належить міфічному псу Церберу

з пекла, який є практично символом влади Антихриста. Собака мав прийти на дванадцятий день народження Адама й ознаменувати його «Пробудження» як Антихриста, сина Сатани. Антихрист мав наректи Цербера й таким чином показати світу свою готовність вступити в останню битву Апокаліпсису. Утім, в досліджуваному творі пекельне створіння отримує цілком звичайне ім'я. Тут бачимо протиставлення *hound* і *cat*, одвічні вороги. Підсилюється це протиставлення контрастом у двох фрагментах імені, який є своєрідним оксюмороном. У першій частині – християнська й міфічна алюзія, у другій – глузливе *cat-worrier* «борець із котами».

Розглянемо приклад, коли на початку перелічені імена дійових осіб. В одній групі названі: “*ADAM (An Antichrist) / Pepper (A Girl) / Wensleydale (A Boy) / Brian (A Boy)*”. Тут спостерігаємо протиставлення Адама Антихриста й інших трьох дійових персонажів, які позначені просто як «Дівчинка» чи «Хлопчик». Логічно було б припустити, що на фоні такого порівняння ці три персонажі не важливі або мало важливі, але насправді вони й мали більше значення, ніж Антихрист, оскільки змогли змінити саму природу Сина Сатани на звичайного хлопця, якого цікавлять такі звичайні речі, як друзі й канікули, а не захоплення світу. Саме вони, звичайні хлопці й дівчинка, допомагають Адаму боротись із вершниками й вершницями Апокаліпсису. Символічне те, що гендерне співвідношення Отих і Вершників Апокаліпсису рівне. Цікавим із боку стилістики є і сам термін *APOCALYPTIC HORSEPERSONS*, адже загальноприйняте найменування цих міфологічних постатей – це *Horsemen of the Apocalypse*. Очевидно, це певною мірою наслідування (та висміювання) правил використання гендерно-нейтральної лексики в англійській мові, особливо з врахуванням того, що зазвичай архаїчна лексика християнської тематики не змінюється за новітніми правилами через традиційність риторики церкви. Ми вважаємо, що таким чином автор показує всю даремність спроб церкви ігнорувати світ навколо.

Не менш цікавим для розгляду в цьому світлі є ім'я «новоявленого» вершника Апокаліпсису *Pollution (Pollution)*. Ще один показник того, як хвороба, що раніше була втіленням Сил Боже-ствених – Чума, – замінилась «хворобою», спричиненою людиною. На нашу думку, це теж є протиставленням, хоча й непрямим, що є скоріше «неназваною опозицією», яка виникає завдяки фоновим знанням читача. Треба відзначити, що це не єдиний подібний випадок. Оскільки англійська аудиторія твору зазвичай більш обізнана

в питаннях християнського епосу, розлога ієрархія янголів і демонів утворює «незримо, але відчутно» протиставлення Неба й Пекла.

Протиставлення можна помітити й в іменах прислуги в домі американського аташе, де, як і вважалось спочатку за сюжетом, жив Антихрист: *Brother Francis* і *Nanny Astoreth*. Як відомо, святий Франциск є одним із поважних католицьких святих, на честь якого було засновано орден Францисканців. Він був відомий своїми проповідями щодо любові до всього живого. В той час, як Астарот – це ім'я одного з князів Пекла в європейській демонології. Обидва персонажі мали вплив на маленького «Антихриста» й намагались кожен схилити його у свій бік, тож таке протиставлення є основою в сюжеті. Коли дитина дорослішає, то в будинку з'являються два нових вчителі, такі ж повні протилежності: *Mr. Cortese* та *Mr. Harrison*. За словником *Urban Dictionary*, *Mr. Cortese* – це приємна людина, яку всі люблять та яка впливає на всіх позитивно. На противагу цьому *Mr. Harrison* – це вчитель, який всіх ненавидить, карає дітей без поважних причин і дає непомірно важкі завдання. За сюжетом за цими постатями стояли янгол і демон, отже контраст очевидний.

Висновки. Підбиваючи підсумки, маємо сказати, що бінарні опозиції використовуються в цьому творі й бувають як прямими, так і непрямыми (такими, що у звичайному контексті не є протилежними, але в канві конкретної історії та сприйняття читача стають протилежними за значеннями). Якщо порівнювати з іншими творами авторів, то це цілком логічно. Наприклад, для Н. Геймана більш характерними є прямі бінарні опозиції, а для Т. Пратчетта як представника постмодернізму більш характерні непрямі опозиції в межах одного імені персонажа. Вони зумовлені скоріше контекстом, ніж первинно протилежними за значеннями словами. Цей прийом, на нашу думку, спрямований, з одного боку, на створення комічного ефекту, а з іншого боку, – перекликається з баченням постмодернізму в літературі фентезі, коли спостерігаємо відсутність контрасту «чорне – біле» й «добро – зло», натомість фокус зміщується на особистість персонажів, в душі яких і відбувається битва між цим добром і злом. Саме відсутність позитивних чи негативних самих по собі персонажів і є особливістю авторського стилю Т. Пратчетта. Також маємо відзначити, що бінарні опозиції в іменах власних, прямі чи не прямі, у творі зустрічаються

або в іменах головних персонажів, як було показано раніше, або в іменах міфологічних істот християнського епосу.

Інший аспект використання опозицій у творі – це християнсько-релігійна тематика, яка побудована на протиставленні добра злу, де практично немає напівтонів. Утім, як ми бачили із наведених прикладів, автори змогли й цей контекст зробити неоднозначним і комічним, зобразивши янгола з людськими слабкостями, а демона наділивши добрим серцем, що не могло не віддзеркалитись і в іменах. Одним із засобів утворення комічного тут також є використання оксюморонів, що досить нестандартно, коли йдеться про імена власні. Адже зазвичай ім'я персонажа відбиває його єдину сутність, яка показує належність його до певного «класу» персонажів і рідко демонструє конфлікт. Ще один нестандартний момент щодо стилістики імен власних у творі – це використання фразового епітета як частини імені / прізвиська. Тут ми маємо відзначити, що це більш властиво Т. Пратчетту, оскільки в його творах є кілька персонажів, імена яких утворено так. Інший цікавий аспект – це використання гендерно нейтральної лексики в історизмах, що традиційно не змінюються, бо позначають терміни християнства, яке досить негативно ставиться до будь-якої гендерної нейтральності як елементу сучасної культури. Можливо, це спосіб автора показати й висміяти як зміни, які відбуваються в сучасному соціумі, так і позицію церкви. Також автором широко використовується архаїчна лексика, пов'язана з різноманітними персонажами християнського епосу; або ж він послуговується їх функціональними частинами й механізмами для створення нових імен, які нагадували б наявні.

Загалом вважаємо, що використання і бінарних опозицій, і таких стилістичних засобів, як оксюморон, фразові епітети й архаїчна лексика зумовлене особистим стилем авторів і сюжетом книги. Використання бінарних опозицій є частиною системи стилістичних засобів твору. Вони є тою ланкою, яка поєднує сюжетні лінії, розставляючи необхідні акценти. Протиставлення у творі всюди: від обкладинки в чорно-білих тонах до протиставлення в іменах та образних системах: земне – небесне, святе – грішне, Небо – Пекло, Церква – сучасні технології, піднесене й приземлене. На нашу думку, саме таке складне поєднання та єдність в авторському стилі зробило роман таким успішним і популярним серед читачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бережна М. В. Ономастикон романів Дж. К. Ролінг циклу «Гаррі Поттер» в українському та російському перекладах : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 «Перекладознавство» ; Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2008. 200 с.
2. Величенко О. В., Фонар Л. О. Лінгвостилістичні особливості англomовного гумористичного роману-фентезі та їхній переклад українською. *Науковий вісник ПНПУ ім. К.Д. Ушинського*. Одеса, 2020. № 30. С. 39–57.
3. Глюдзик Ю. В. Особливості поетонімії літературного жанру фентезі. *Південний архів : Збірник наукових праць. Філологічні науки*. Херсон, 2019. № 77. С. 32–34.
4. Денисова І. В. Оказіональне слово як одна зі стилістичних особливостей жанру фентезі. *Наукові праці. Філологія. Мовознавство*. Миколаїв, 2013. Т. 216. № 204. С. 31–35.
5. Канчура Є. О. Нівелювання бінарних опозицій у фентезі доби постмодернізму (на прикладі романів Террі Претчетта). *Вісник Львівського університету. Серія: Іноземні мови*. 2012. № 20 (1). С. 145–152.
6. Канчура Є. О. Персоніфікація смерті в текстуалізованій свідомості (романи Террі Претчетта про Дискосвіт). *Питання літературознавства*. 2011. № 82. С. 155–162.
7. Кравченко Э. А., Павлютенкова Р. В. Сюжетообразующая функция поэтонимов в романе Н. Геймана “American Gods”. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. Т. 3. № 39. С. 32–35.
8. Курята Ю. В., Касаткіна-Кубишкіна О. В. Лінгвокультурне коментування літературної спадщини Террі Претчетта (на основі серії Плаский світ). *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Філологічна*. 2014. № 46. С. 103–105.
9. Мазур О. В., Новицька Е. О. Особливості творення та перекладу власних назв у циклі книг Дж. Мартіна «Пісня льоду й полум'я». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2018. Т. 4. № 37. С. 179–182.
10. Ткачик О. В., Орленко С. О. Роль ономастичної лексики у формуванні / відображенні концептуальної картини світу (на матеріалі роману Ніла Геймана «Американські Боги»). *Науковий вісник ДДПУ імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2019. № 12. С. 216–220.
11. Торчинський М. М. Онімна система і критерії її аналізу. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер.: Мовознавство*. Тернопіль, 2014. Вип. II (24). С. 284–289.
12. Третьякова М. Ф. Перевод имён собственных в произведении Т. Пратчетта “Hogfather”. *Евразийский Союз Ученых*. 2015. № 5–5 (14). С. 152–154.
13. Шапошник О. М. Власні назви як перекладознавча проблема (на матеріалі англomовних текстів фентезі для дітей і їх українських перекладів). *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series “Linguistics”*. Херсон, 2018. Т. 2. № 34. С. 250–254.
14. Шапошник О. М. Лінгвокультурні та стилістичні проблеми перекладу фентезі: характерологічний контекст. *Лінгвістика*. Херсон, 2013. № 20. С. 299–293.
15. Pratchett T., Gaiman N. Good Omens: The Nice and Accurate Prophecies of Agnes Nutter, Witch. London : William Morrow, 2006. 400 p.

REFERENCES

1. Berezhna M. V. Onomastykon romaniv Dzh. K. Rowling tsyklu «Harri Potter» v ukrainskomu ta rosiiskomu perekkladakh [Proper Names Used in Harry Potter Books by J. K. Rowling in Ukrainian and Russian Translations] : Dissertation for the Candidate degree in Philology : Speciality 10.02.16 – Translation Studies 10.02.16 / Zaporizhzhia National University. Zaporizhzhia, 2008. 200 p.
2. Velychenko O., Fonar L. Lihvostylistychni osoblyvosti anhlomovnoho humorystychnoho romanu-fentezi ta yikhni pereklad ukrainskoiu [Linguistic and stylistic features of the humorous fantasy novels written in English and their translation into Ukrainian]. *Scientific Bulletin of PNP. K.D. Ushinsky*. Odessa, 2020. № 30. pp. 39–57 [in Ukrainian].
3. Glyudzyk Y. Osoblyvosti poetonimii literaturnoho zhanru fentezi [Features of the poetonymy of the literature genre of fantasy]. “Southern Archive” (Collection of scientific works. Philological sciences). Kherson, 2019. № 77. pp. 32–34 [in Ukrainian].
4. Denisova I. V. Okazionalne slovo yak odna zi stylistychnykh osoblyvostei zhanru fentezi [Occasional word as one of the stylistic features of the fantasy genre]. *Scientific works. Philology. Linguistics. Mykolaiv*, 2013. Vol. 216, № 204. pp. 31–35 [in Ukrainian].
5. Kanchura E. O. Nivelivannia binarnykh opozytsii u fentezi doby postmodernizmu (na prykladi romaniv Terri Pretchetta) [Leveling of binary oppositions in the fantasy of the postmodern era (on the example of Terry Pratchett's novels)]. *Bulletin of Lviv University. Series: Foreign languages*, 2012. № 20 (1). pp. 145–152 [in Ukrainian].
6. Kanchura E. A. Personifikatsiia smerti v tekstualizovanii svidomosti (romany Terri Pretchetta pro Dyskosvit) [Personification of death in the textualized consciousness (Terry Pratchett's novels about Discoworld)]. *Questions of Literature Studies*, 2011. № 82. pp. 155–162 [in Ukrainian].
7. Kravchenko E. A., Pavlyutenkova R. V. Siuzhetoobrazuiushchaia funktsiia poetonymov v romane N. Geimana “American Gods” [The plot-forming function of poetonyms in N. Gaiman's novel “American Gods”]. *Scientific Bulletin of the International Humanities University. Ser.: Philology*, 2019. Vol. 3, № 39. pp. 32–35 [in Russian].
8. Kuryata Yu. V., Kasatkina-Kubysheva O. V. Lihvokulturne komentuvannia literaturnoi spadshchyny Terri Pratchetta (na osnovi serii Plaskyi svit) [Linguo-cultural commenting on the literary heritage of Terry Pratchett (based on the series

Flat World)]. Scientific notes of the National University of Ostroh Academy. Series: Philological, 2014. № 46. pp. 103–105 [in Ukrainian].

9. Mazur O., Novitskaya E. Osoblyvosti tvorennia ta perekladu vlasnykh nazv u tsykli knyh Dzh. Martina “Pisnia lodu y polumia” [Peculiarities of creation and translation of proper names in the cycle of books by J. Martin “Song of Ice and Flame”]. Scientific Bulletin of the International Humanities University. Ser.: Philology, 2018. Vol. 4, № 37. pp. 179–182 [in Ukrainian].

10. Tkachyk O. V., Orlenko S. O. Rol onomastychnoi leksyky u formuvanni/vidobrazhenni kontseptualnoi kartyny svitu (na materialy romanu Nila Geimana “Amerykanski Bohy”) [The role of onomastic vocabulary in the formation / reflection of the conceptual picture of the world (on the basis of Neil Gaiman’s novel “American Gods”)]. Scientific Bulletin of the Ivan Franko State Pedagogical University. Series: Philological Sciences (Linguistics), 2019. Issue II (24). pp. 216–220 [in Ukrainian].

11. Torchinsky M. Onimna systema i kryterii yii analizu [Onymic system and criteria for its analysis]. Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Ser. : Linguistics. Ternopil, 2014. Issue. II (24). pp. 284–289.

12. Tretyakova M. F. Perevod imen sobstvennykh v proyzvedeniy T. Pratchetta “Hogfather” [Translation of proper names in the work of T. Pratchett “Hogfather”]. Eurasian Union of Scientists, 2015. № 5–5 (14). pp. 152–154 [in Russian].

13. Shaposhnyk O. M. Vlasni nazvy yak perekladoznavcha problema (na materialy anhlo-movnykh tekstiv fentezi dlia ditei i yikh ukrainskykh perekladiv) [Proper names as a translation problem (on the material of fantasy texts (written in English) for children and their Ukrainian translations)]. Scientific Bulletin of Kherson State University. Series “Linguistics”. Kherson, 2018. Vol. 2, № 34. pp. 250–254 [in Ukrainian].

14. Shaposhnyk O. M. Lihvokulturni ta stylistychni problemy perekladu fentezi: kharakterolohichni kontekst [Linguocultural and stylistic problems of fantasy translation: characterological context]. Linguistics. Kherson, 2013. № 20. pp. 299–293 [in Ukrainian].

15. Pratchett T., Gaiman N. Good Omens: The Nice and Accurate Prophecies of Agnes Nutter, Witch. London: William Morrow, 2006. 400 p [in English].